

ומנין לדיין שיודע בחבירו שהוא גזלן, וכן עד שיודע בחבירו שהוא גזלן, מנין שלא יצטרף עמו, לא לדין ולא לעדות, על אף שהוא עצמו יודע שזוהי האמת, תלמוד לומר: מדבר שקר (6) תרחק;

ומנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה, שהכיר מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת, אך כי אין הוא יכול להוכיח זאת, שלא יאמר הואיל והעדים מעידים ואין אפשרות להפריך עדותם' אחתכנו לדין כפי שמתקבל בעדותם ויהא קולר [שלשלת העוון] תלוי בצואר העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק;

ותמהינן: וכי האי, "מדבר שקר תרחק" נפקא? הא ודאי שקורי קא משקרי, שמעיד התלמיד שהוא עצמו ראה איך נוצר החוב, בעוד שהוא לא ראה אלא רק האמין לרבו, ורחמנא אמר: לא תענה ברעך עד שקר?!

מנין לדיין שיודע בדין שהוא מרומה, שהכיר מתוך דברי עדים שאין עדותם אמת, אך כי אין הוא יכול להוכיח זאת, שלא יאמר הואיל והעדים מעידים ואין אפשרות להפריך עדותם' אחתכנו לדין כפי שמתקבל בעדותם ויהא קולר [שלשלת העוון] תלוי בצואר העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק;

א-א

ומשנינן: אלא, כאן מדובר בכגון דאמר ליה רבו: ודאי חד סהדא אית לי, ותא אתה, קום התב, ולא תימא ולא מידי, דהא לא מפקת מפורמך שקרא, אלא כוונתי היא שהנתבע יודה מעצמו על האמת, כי בראתו אותך יחד עם העד יחשוב שיש לי שני עדים. ואפילו הכי אסור לעשות כן, משום שנאמר: מדבר שקר תרחק!

[סימן: תלת"א, תלמוד, ותל"ת, בעלי" חו"ב, סמרטוט, שומ"ע, ומטעי"ם].

מנין לנושה בחבירו מנה, שלא יאמר אטעננו במזאתים כדי שיודה לי במנה ויתחייב לי שבועה, ואגלגל עליו שבועה ממקום אחר, על תביעת קרקעות שיש לי עליו, ואין נשבעין עליה? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

מנין לתלמיד שיושב לפני רבו הדין, ורואה התלמיד זכות לעני וחוב לעשיר, ורבו אינו רואה זאת, מנין שלא ישתוק התלמיד, אלא יעיר על כך לרבו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

מנין לתלמיד שרואה את רבו שטועה בדין, שלא יאמר: אמתין לו עד שיתמרנו, ואסתרנו, ואבננו משלי, כדי שיקרא הדין על שמי? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק! [השקר הוא בשתיקתו, שאינו מתקן את רבו לפני שיגמור את הדין].

באיסורים הוא רק באופן של דחיה, ולכן רק גנאי גדול דוחה. אבל בממונות הוא פטור במצוה, וכגון בהשבת אבידה, שאם ההשבה אינה לכבודו של המוצא, נאמר פטור במצות השבת אבידה, וזה נאמר גם בגנאי קטן.

בגנאי קטן. ומבאר הגר"ש [בשיעורים למסכת בבא מציעא סימן כד] שההיתר מצד כבוד הבריות יש לו שני אופנים: האחד, באופן של דחיה, כמו עשה דוחה לא תעשה, והשני, באופן של פטור במצוה.

6. הקשה המהרש"א, מדוע עד אחד המעיד

ובזה חלוקים איסורים מממון, שכבוד הבריות

כי הוא אתו בעלי דינין לקמיה דרבא בר רב הונא לדון לפניו, אמר לחו: שלופו פוזמוקייכו, הורידו את האנפילאות החשובות שברגליכם, וחותו לדינא!

מנין לדיין שלא ישמע דברי בעל דין קודם שיבוא בעל דין הבריר? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

מנין לבעל דין שלא ישמע דבריו לדיין קודם שיבוא בעל דין הבריר? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

רב כהנא מתני היה שונה את האיסור לדיין לקבל את דברי בעל דין לפני שיבוא חברו, מ"לא תשא שמע שוא". שמשמעותו "לא תקבל". ואילו את האיסור לבעל דין להטעים דבריו לדיין לפני שיבוא חברו, מ"לא תשיא שמע שוא" [דהיינו, שאת "לא תשא" אפשר גם לקרוא באופן נוסף — "לא תשיא"], לומר, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל דינו אינו בוש מדברי שקר, והיינו "שמע שוא".

הא דכתיב בספר יחזקאל [יח] "ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו — והנה מת בעונו". מאי "לא טוב עשה"? — פליגי בה רב

מנין לנושה בחבירו מנה, וטענו הנושה לחברו מאתיים, שלא יאמר הנתבע, הנדרש לשלם מאתיים שלא כדינו, אכפרנו על כל תביעת המאתיים בבית דין, ואודה לו אחר כך על האמת שאני חייב לו מנה, מחוץ לבית דין, כדי שלא אתחייב לו שבועה, ולא יגלגל עלי שבועה ממקום אחר שאיני צריך להשבע לו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק!

מנין לשלשה שנושין מנה באחד, שלא יהא אחד מהם בעל דין ויתבע את כל המנה, ושנים האחרים יהיו עדים, כדי שיוציאו מנה ויחלוקו אותו ביניהם? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק! שאין בעלי דין רשאים להעיד, על אף שזאת האמת, ורק בצורה כזאת יוכלו לגבות את המגיע להם.

מנין לשנים שבאו לדין, אחד לבוש סמרטוטין ואחד לבוש איצטלית בת מאה מנה, שאומרין לו לעשיר — לבוש בגד כמותו של העני, או הלבשהו בגד כמותך? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק! כי הלבוש היקר עלול לגרום משוא פנים מצד הדיינים, ועלול לסתום את טענות הצד שכנגד. ונמצא, שזה הלבוש איצטלא, מעמיד בהופעתו המרשימה את השקר.

אך הרמב"ם [הלכות עדות י א] כתב שהעבירה שעובר העד היא משום "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס". וביאר הלחם משנה, שהאיסור "מדבר שקר תרחק" נאמר רק בדיין כשר היושב עם דיין גזלן, אך לא בעד אמת המעיד עם עד גזלן, כיון שאין בעדותו דבר שקר. ורק בדיין הוא נאמר, כי הצריכה בתורה ביורו האמת בשלשה דיינים כשרים, ואין האמת מתבררת לאמיתה כאשר אחד הדיינים הוא גזלן.

עדות אמת אך מצטרף לעד גזלן, עובר באיסור "מדבר שקר תרחק", והרי עדותו אמת היא?! ותירץ, שמדובר באופן שהתובע טוען שחייב לו הנתבע מאתיים, והנתבע כופר בכל, והעד הכשר בא עם העד הגזלן ומעידים שהוא חייב לו מאה, שבעקבות עדותם מחייבים את הנתבע להשבע על המאה האחרים, שבכך גרם העד הכשר לדבר שקר, שהרי לפי האמת הנתבע חייב רק מאה ואינו חייב שבועה על המאה האחרים.

מעידים לו, ואין זה משום פסול אלא משום כבודו של מלך.

ורב אחא בר יעקב אמר: לאפוקי משחק בקוביא, שפסול רק מדרבנן.

מאן דאמר לאפוקי משחק בקוביא, כל שכן מלך, שאינו מעיד, מדאורייתא, ולכן אין שבועת העדות נוהגת בו.

ומאן דאמר לאפוקי מלך, רק במלך אין נוהגת שבועת העדות. אבל משחק בקוביא כן נוהגת בו שבועת העדות, כי מדאורייתא מחזא חזי ראוי הוא משחק בקוביא להעיד, ורק רבנן הוא דפסלוהו. ולפיכך, מן התורה חלה עליו שבועת העדות, וקרינן בו "נפש כי תשמע קול אלה". ולכן, לגבי חיוב קרבן שבועת העדות, שהוא מדאורייתא, אנו מעמידים אותו על דינו מן התורה, וחייב קרבן על שבועת העדות שלו.⁽⁷⁾

שנינו במשנה: שבועת העדות נוהגת בפני

ושמואל: רב אמר: זה המתעבר על ריב לא לו, דהיינו, הבא בהרשאה מחבירו לגבות עבורו חוב שחייבים לו. ואין מעשהו מעשה טוב משום שהנושה עצמו יתכן והיה מתפשר עם החייב, ואילו הוא, שבא לגבות בתור מורשה, אינו רשאי להתפשר, ונמצא שהחייב מפסיד את האפשרות להתפשר עם הנושה שלו.

ושמואל אמר: זה הלוקח שדה שיש עליה עסיקין, שיש מערערין עליה שהיא שלהם, ובכל זאת הוא קונה אותה, מתוך שמסתמך על כח הזרוע שלו שלא יוכלו המערערים להוציאה מידו, והרי יתכן שהמערערים צודקים, ונמצא זה מחזיק בשדה גזולה.

שנינו במשנה: שבועת העדות אינה נוהגת אלא בראויין להעיד

לאפוקי מאי?

אמר רב פפא: לאפוקי מלך, שלא מעיד ולא

בידי התופס.

והשני, גם אם לא תתקבל עדות הפסול מדרבנן, יש להתחשב בכך שאם הוא יבוא להעיד, יתכן ויתבייש הנתבע מפניו, ונמצא שבכך שנמנע מלהעיד, הוא גורם הפסד ממון לחברו.

והטורי אבן במסכת ראש השנה [כב א] דן במקרה שבאו שני עדים כשרים והעידו שאדם הרג נפש, ובאו שני עדים פסולים מדרבנן, והכחישום, האם גם בכהאי גוונא אמרו חכמים שלא נשמע כלל את עדות העדים הפסולים מדרבנן, ונהרוג את הנידון, או שמא לא תיקנו חכמים אלא שלא לפסוק על פיהם אפילו בדיני נפשות, אבל לא תיקנו שלא נשמע אותם אפילו להכחיש ולהציל את הנידון, כי סוף סוף מן

7. האחרונים דנו בטעמו של רב פפא המחייב משחק בקוביא בשבועת העדות על אף שפסלוהו חכמים לעדות, כיון שמדאורייתא הוא ראוי להעיד.

התוס' סוברים, שעל אף שאינו יכול להועילו בעדותו, שהרי הוא פסול מדרבנן, כיון שמן התורה הוא נקרא עד, הוא חייב בקרבן.

אבל הרשב"א סובר שלא יתכן שיהיה חייב קרבן שבועת העדות במקום שאין תועלת בעדותו, ולכן הוא ביאר את דברי רב פפא בשני אופנים:

האחד, שאדם התופס ממון מחברו, מועילה עדות הפסולים מדרבנן להחזיק את הממון בידי התופס, כי רק להוציא ממון פסלום חכמים להעיד, ולא פסלום להעיד כדי להחזיק ממון

בשבועת הפקדון, נחלקו רבנן ורבי מאיר כיצד היא מסקנת הלימוד של הגזירה שוה?

רבי מאיר סבר, דון מינה ומינה מפקדון.

והיינו, דון את דינה של שבועת העדות, "מינה", משבועת הפקדון.

"ומינה" של שבועת הפקדון יש לך ללמוד גם את כל פרטי דין שבועת העדות, כאלו נאמרה שבועת העדות בכלל פרשת שבועת הפקדון.

וכך ילפינן משבועת הפקדון —

מה פקדון, מושבע מפי עצמו חייב — אף עדות, מושבע מפי עצמו חייב. והיינו "דון מינה"!

"ומינה" של שבועת הפקדון, יש לך ללמוד גם את יתר הפרטים בשבועת העדות —

מה שבועת פקדון נוהגת בין אם נשבע הנתבע לשקר בבית דין, ובין שלא בבית דין — אף שבועת העדות חייב עליה קרבן, בין היתה השבועה בבית דין, ובין שלא בבית דין!

ורבנן סברי, דון מינה ואוקי באתרה. שאמנם יש לנו ללמוד משבועת הפקדון לחייב גם את הנשבע בעצמו שבועת העדות. אך לגבי פרט זה בלבד נלמדת הגזירה שוה, ומכאן ואילך, לגבי יתר הפרטים, "אוקי באתרה", העמד את דין שבועת העדות במקומו, ודון אותו כמשפט האמור בתורה במקומה, בפרשת שבועת העדות, שהיא

בית דין ושלא בפני בית דין, מפי עצמו, דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים אינן חייבין עד שיכפרו בהן בבית דין.

והיינו כה: **במאי קמיפלגי רבנן ורבי מאיר?**

אמר רב רבנן קמיה דרב פפא: בדון מינה ומינה או בדון מינה ואוקי באתרה — קא מיפלגי.

והיינו: דבר הלמד מחברו בגזרה שוה, האם חייבים ללמוד את כל הפרטים מהמקום המלמד, וכאלו נכתב הדבר הלמד במקומו של המלמד (וזהו "דון מינה, ומינה" — כאלו הוא "מינה" ממש). או שניתן ללמוד רק פרט מסוים בלבד, ואמרינן "דון מינה" בגזרה שוה את הפרט המסוים, אבל עדיין "אוקי [לדבר הלמד] באתריה", שלגבי שאר הפרטים הוא "נשאר במקומו", שאינו דומה לדבר המלמד לגמרי.

שבועת העדות האמורה בתורה היא ב"מושבע מפי אחרים", כדכתיב "נפש כי תשמע קול אלה — והוא עד". ולקמן מובא הלימוד של גזרה שוה מ"שבועת הפקדון", לכך שגם עד הנשבע מפי עצמו גם הוא חייב בקרבן שבועת העדות.

"שבועת הפקדון" היא שבועה שנשבע הנפקד בעצמו, והיא כוללת את כל סוגי תביעות ממון שכופר הנתבע בשקר, ונשבע לשקר על כפירתו, שחייב על כפירתו בשבועה — קרבן שבועת הפקדון!

וכיון שלמדים אנו את דין הנשבע בעצמו בשבועת העדות בגזרה שוה מהנשבע בעצמו

אמרו ליה רבנן לרב פפא: מי מצית אמרית דלאו ברוך מינה ומינה פליגי?

והתנן גבי פקדון: שבועת הפקדון נוחתת באנשים ובנשים, ברחוקין ובקרובין, בכשרין ובפסולין, בפני בי"ד ושלא בפני בי"ד — מפי עצמו!

ומפי אחרים אינו חייב בשבועת הפקדון עד שיכפור בו בבית דין, דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים: בין מפי עצמו ובין מפי אחרים, כיון שכפר בו חייב.

והרי מושבע מפי אחרים בפקדון, מנא להו רבנן דחייב? והרי לא נאמרה בתורה בשבועת הפקדון שבעה מפי אחרים! אלא לאו, דגמרי לה בגזירה שוה משבועת העדות.

וכיון דילפינן בגזירה שוה, שמע מינה, ב"דון מינה ומינה", פליגי.

לרבנן אמרינן, דון שבועת הפקדון מינה דשבועת העדות, ואוקי באתרה, שבשבועת הפקדון לא מצינו חיובה בבית דין דוקא, ולפיכך אמרו חכמים שחייבים בפקדון במושבע מפי אחרים אפילו שלא בבית דין.

ואילו רבי מאיר סובר, דון מינה ומינה, כיון דילפינן למושבע מפי אחרים בפקדון משבועת העדות יש לנו לדון אותה לכל פרטיה, ולומר, מה בעדות נאמר דין מושבע מפי אחרים בבית דין בלבד, אף בשבועת הפקדון חייב מושבע מפי אחרים בבית דין בלבד.

בבית דין. כי לא נאמר בה שחייב קרבן על שבועת העדות אפילו שלא בפני בית דין.

וכך ילפינן מפקדון: מה פקדון, מושבע מפי עצמו חייב — אף עדות מושבע מפי עצמו חייב. והיינו "דון מינה".

אבל, "ואוקי באתרה" — מה מושבע מפי אחרים, האמור בשבועת העדות, בבית דין, אין. שלא בבית דין, לא. אף מושבע מפי עצמו בעדות, [על אף שלמדת את עצם דינו משבועת הפקדון], בבית דין, אין. שלא בבית דין, לא. משום ד"אוקי באתרה", כמשפט שבועת העדות, שנאמרה בתורה בבית דין דוקא!

לא-ב אמר להו רב פפא: אי מפקדון גמרי לה רבנן שמושבע מפי עצמו חייב בשבועת העדות, דכולי עלמא לא פליגי שחייב גם מחוץ לבית דין. כי הכל מודים ד"דון מינה ומינה". ולא נחלקו רבי מאיר וחכמים בכך!

אלא, היינו טעמא דרבנן דמחייבי קרבן שבועת העדות רק בנשבע בבית דין, משום שלא מגזירה שוה מפקדון למדים, אלא דמייתו לה, למדים הם את דין מושבע מפי עצמו, בקל וחומר משבועת העדות עצמה —

ומה מפי אחרים, חייב בשבועת העדות. מפי עצמו, לא כל שכין?

ומדמייתו לה מקל וחומר משבועת העדות עצמה, אמרינן: דיו לבא מן הדין, לחיות כנידון. מה מושבע מפי אחרים בשבועת העדות, בבית דין, אין. שלא בפני בית דין, לא — אף מושבע מפי עצמו — בפני בית דין, אין. שלא בפני בית דין, לא!